TẠP CHÍ ĐIỆN TỬ
THƯƠNG HIỆU & CÔNG LUẬN

Bảo vật quốc gia và hành trình lan tỏa giá trị di sản

08:03 01/09/2025

Quốc huy là một biểu tượng thiêng liêng và tự hào của dân tộc, thể hiện khát vọng mạnh mẽ về nền hòa bình, độc lập, tự do và mong muốn xây dựng một đất nước phồn vinh, phát triển sánh vai cùng bạn bè quốc tế.

Để có được mẫu Quốc huy như ngày nay là một hành trình lao động sáng tạo không ngừng nghỉ, là ý thức trách nhiệm với nhiệm vụ thiêng liêng của đất nước.

Để tiếp tục củng cố, thiết lập, mở rộng quan hệ ngoại giao với các nước, đồng thời khẳng định chủ quyền của Việt Nam với thế giới thông qua hoạt động ngoại giao, ngày 28/1/1951, Bộ Ngoại giao đã gửi Công văn số 87-NG đến Ban Thường trực Quốc hội về việc đề nghị làm Quốc huy, Quốc ấn. Tiếp đó, Bộ Ngoại giao đã có Văn bản 467-NG ngày 8/6/1951 về việc mở cuộc thi họa mẫu Quốc huy nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa. Cuộc thi đã thu hút đông đảo họa sĩ cả nước tham gia.

Đoàn khách Trường đại học OXFORD (Vương quốc Anh) tham quan triển lãm Bảo vật quốc gia phác thảo Quốc huy Việt Nam tại Trung

tâm Lưu trữ Quốc gia 3. (Ảnh: Trung tâm Lưu trữ Quốc gia 3)

Hành trình ra đời Quốc huy Việt Nam

Từ năm 1953-1955, họa sĩ Bùi Trang Chước (tên thật là Nguyễn Văn Chước) đã vẽ hàng trăm phác thảo mẫu Quốc huy Việt Nam. Ông đã ghi lại tỉ mỉ quá trình sáng tạo Quốc huy của mình qua bản di bút "Tôi vẽ Quốc huy" viết ngày 26/4/1985.

Ông viết: "Năm 1953, nhân dịp nhà in Bộ Tài chính biệt phái tôi một thời gian để vẽ mẫu bằng và huân chương cho Chính phủ, đồng chí Trịnh Xuân Côn, Ban Pháp chế Phủ Thủ tướng phụ trách bộ phận huân chương, đã đưa cho tôi một số mẫu Quốc huy của các nước Xã hội chủ nghĩa làm tài liệu tham khảo để tôi phác mẫu Quốc huy của ta. Qua nghiên cứu số mẫu Quốc huy của bạn, các nước bạn đều dùng những bông lúa hoặc liềm, búa hay bánh xe để tượng trưng cho công nông nghiệp. Về nội dung bên trong, dùng hình tượng mang đặc điểm của đất nước, dân tộc mình.

Dựa trên những gợi ý đó, tôi phác một số mẫu vẽ hình dáng khác nhau, cũng dùng những bông lúa Việt Nam và cái đe hoặc bánh xe tượng trưng cho công nông nghiệp. Về nội dung bên trong, tôi dùng hình tượng cây tre hoặc con trâu, song thấy cây tre, con trâu ở một số nước Á Đông khác cũng có, cho nên tôi lại dùng những địa danh lịch sử như: Đền Hùng, Gò Đống Đa, Ô Quan Chưởng hoặc Khuê Văn Các, chùa Một Cột, Tháp Rùa... Sau tôi dùng hình tròn là hình cổ truyền giản dị của dân tộc ta từ trước đến nay.

Về nội dung bên trong, tôi thấy các nước bạn dùng quốc kỳ làm biểu tượng cho đất nước, dân tộc mình, từ đó đã gợi ý cho tôi lấy nền đỏ, sao vàng là Quốc kỳ của ta làm biểu tượng cho đất nước, dân tộc mình, vừa giản dị, đẹp về hình trang trí, vừa có ý nghĩa về nội dung, nói lên được từ ngày có Đảng lãnh đạo, Cách mạng, có ngôi sao dẫn đường".

Theo bà Nguyễn Thị Minh Thủy (con gái họa sĩ Bùi Trang Chước), để vẽ ra các mẫu Quốc huy, họa sĩ Trang Chước đã nghiên cứu kỹ lưỡng, tỉ mỉ từng chi tiết, làm sao những nét vẽ miêu tả chính xác, có hồn nhất đối với từng hình ảnh. "Bố tôi đi xuống tận ruộng quan sát kỹ từng hạt lúa, độ rủ của bông lúa khi chín như thế nào để đưa vào Quốc huy".

Từ năm 1953-1955, ông đã vẽ 112 phác thảo mẫu Quốc huy với nhiều kích thước và hình dáng khác nhau. Mỗi bản vẽ đều có những hình ảnh cơ bản và đặc trưng của dân tộc Việt Nam như: Quốc kỳ, con trâu, cánh đồng lúa, Tháp Rùa, Cột cờ Hà Nội, chùa Một Cột, rặng tre, dải lụa, bông lúa... và tên nước Việt

Nam Dân chủ Cộng hòa.

Sau khi cuộc thi họa mẫu Quốc huy được phát động, có khoảng 300 bản thảo mẫu Quốc huy Việt Nam gửi về Ban Mỹ thuật thuộc ngành Văn nghệ Trung ương. 15 bản phác thảo mẫu Quốc huy của họa sĩ Bùi Trang Chước được Ban Mỹ thuật chọn gửi Bộ Tuyên truyền để trình Thủ tướng Chính phủ vào tháng 10/1954. Từ 15 mẫu đó, ông tiếp tục chỉnh sửa và vẽ lại phác thảo khác.

"...phác thảo mẫu Quốc huy cuối cùng của tôi hồi đó là trình bày theo hình tròn, 2 bên chung quanh là các bông lúa rủ vào, ôm cái đe ở giữa phía dưới, tượng trưng cho công nông nghiệp. Dưới đe là dải lụa sau này có chữ Việt Nam Dân chủ Cộng hòa... Số mẫu này tôi phác thảo làm hai bản: một bản đưa đồng chí Côn để đệ trình Bác Hồ và được Bác Hồ góp ý: hình tượng cái đe là thủ công nghiệp cá thể, cho nên dùng hình tượng tượng trưng cho nền công nghiệp hiện đại. Còn một bản hiện nay tôi vẫn giữ"-họa sĩ Trang Chước viết trong di bút "Tôi vẽ Quốc huy".

Sau những lần được đề nghị chỉnh sửa, đến tháng 9/1955, ông đã hoàn thành mẫu Quốc huy cuối cùng gồm 1 bản mầu và 2 bản tách mầu đen, trắng để trình tại kỳ họp thứ 5, Quốc hội khóa I. Sau khi đưa ra bàn thảo và được chỉnh sửa một vài chi tiết, Quốc huy nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa đã chính thức được Quốc hội phê duyệt. Ngày 14/1/1956, Chủ tịch Hồ Chí Minh ký Sắc lệnh số 254-SL về việc ban bố mẫu Quốc huy Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, kèm theo đó là Phụ lục số 1, 2 in mẫu vẽ Quốc huy có tô mầu vàng kim nhũ và Quốc huy không tô mầu. Năm 1976, khi đất nước thống nhất, Quốc hội khóa VI, Quốc huy được sửa đổi phần Quốc hiệu thành "Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam" và chính thức được Quốc hội thông qua.

Góp phần nhân lên niềm tự hào dân tộc

Họa sĩ Bùi Trang Chước (1915-1992), tốt nghiệp Trường cao đẳng Mỹ thuật Đông Dương (khóa 1936-1941). Ông là người Việt Nam chính thức được chọn vẽ tem Đông Dương. Sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945, ông là một trong các họa sĩ thế hệ đầu tiên tham gia thiết kế mẫu giấy bạc (tiền giấy ngân hàng), tem bưu chính và trực tiếp sáng tác các loại bằng khen, huân, huy chương... cùng nhiều tác phẩm kịp thời phục vụ những sự kiện lịch sử, chính trị trọng đại của đất nước, góp phần gìn giữ và lưu truyền truyền thống văn hóa dân tộc.

Ghi nhận tài năng và công lao của ông, Đảng và Nhà nước Việt Nam đã dành tặng ông những phần thưởng cao quý: Huân chương Kháng chiến chống Mỹ, cứu nước hạng Nhất (1988); Huân chương Lao động hạng Nhì (1988); Giải thưởng Hồ Chí Minh về văn học và nghệ thuật (2022); tên ông - Bùi Trang Chước đã

được đặt cho hai đường phố tại Thủ đô Hà Nội và thành phố Đà Nẵng... Năm 2021, Bộ sưu tập bản phác thảo mẫu Quốc huy Việt Nam của ông được Thủ tướng Chính phủ ký quyết định công nhận là Bảo vật quốc gia.

Từ năm 2003, gia đình ông đã gửi vào Trung tâm Lưu trữ Quốc gia 3 các phác thảo mẫu Quốc huy cùng nhiều tác phẩm khác của ông. Đến nay, sau nhiều đợt gửi tặng, số lượng đã lên tới vài nghìn tác phẩm.

Ngày 27/4/2004, Trung tâm khai mạc triển lãm "Bùi Trang Chước-Tác phẩm và hành trình sáng tạo". Lần đầu tiên, công chúng được chiêm ngưỡng hàng chục mẫu phác thảo Quốc huy, cùng hàng trăm các tác phẩm của ông. Trung tâm trực tiếp xây dựng hồ sơ để trình Thủ tướng Chính phủ công nhận Bộ sưu tập bản phác thảo mẫu Quốc huy Việt Nam của ông là Bảo vật quốc gia.

Năm 2023, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia 3 đã thiết kế riêng một phòng triển lãm trưng bày cố định gần 200 hiện vật, tài liệu, hình ảnh về cuộc đời, sự nghiệp của cố họa sĩ Bùi Trang Chước (chủ yếu các phác thảo mẫu Quốc huy).

Giám đốc Trung tâm Lưu trữ Quốc gia 3 Trần Việt Hoa cho biết: Chúng tôi xác định Bộ sưu tập bản phác thảo mẫu Quốc huy Việt Nam cần được quan tâm một cách xứng tầm, được đặt ở một vị trí hết sức trang trọng. Vì vậy, Trung tâm đã xây dựng một phòng riêng với đầy đủ các trang thiết bị hiện đại để công chúng chiêm ngưỡng, tìm hiểu về lịch sử, văn hóa qua các phác thảo. Sau 2 năm đi vào hoạt động, đến nay, phòng triển lãm đã đón hàng nghìn lượt khách trong và ngoài nước đến tham quan. Trong số đó có nhiều lãnh đạo của các đại sứ quán, các cơ quan lưu trữ trên thế giới.

Trung tâm còn tổ chức biên soạn một số cuốn sách về cuộc đời và tác phẩm của ông như: "Danh họa Bùi Trang Chước và những tuyệt phẩm đi cùng năm tháng"; "Bảo vật Quốc gia Phác thảo mẫu Quốc huy Việt Nam". Trung tâm phối hợp cung cấp tài liệu cho nhiều đơn vị phục vụ cho các hoạt động triển lãm chào mừng kỷ niệm 80 năm Cách mạng Tháng Tám thành công và Quốc khánh 2/9. Tất cả là sự nỗ lực của những người làm lưu trữ trong việc gìn giữ và phát huy giá trị di sản đến với đông đảo công chúng trong và ngoài nước, góp phần nhân lên niềm tự hào dân tộc.

Theo Báo Nhân dân